

ЕКОНОМІЧНА ДІАГНОСТИКА ПОКАЗНИКІВ БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

У статті викладено методичні засади економічної діагностики показників фінансової звітності підприємств для більш повного врахування запитів користувачів і прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

In this article the principles of economic diagnostics performance of accounting financial statements the enterprises for the fullest consideration of the needs of users and making sound management decisions.

Ключові слова: економічна діагностика, підприємство, фінансово-економічна діяльність, фінансова звітність, управлінські рішення.

ВСТУП

При виборі й обґрунтуванні ефективних управлінських рішень для забезпечення прибуткової діяльності підприємства, реалізації інвестиційних проектів, при залученні капіталу та подоланні кризових явищ суттєво зростає роль економічної діагностики. Ефективне використання економічної діагностики на підприємстві передбачає формування та підтримання оптимальної структури фінансових ресурсів підприємства, які дозволили б йому успішно здійснювати свою господарську діяльність, отримувати максимально можливий прибуток та забезпечувати фінансову стійкість і платоспроможність. Використання інформації бухгалтерської фінансової звітності дозволяє визначити сукупність параметрів фінансового стану підприємства та результатів його діяльності в минулому з метою оцінки його майбутніх умов господарювання. Ключовим моментом при цьому стає економічна діагностика бухгалтерської фінансової звітності як найбільш повного та об'єктивного джерела інформації про підприємство, прогнозування на цій основі показників його стратегічного розвитку.

Питанням проблеми звітності, зокрема теоретичним аспектам діагностики її показників, присвячена велика кількість наукових праць зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів: П.С. Безруких, В.В. Ковальова, О.В. Єфімової, Н.П. Кондракова, Я.В. Соколова, А.Д. Шеремета, Л. Вернстайна, Г. Велша, Ван Бреди, Ж. Ршара, Т. Карліна, Д. Колдуела, Б. Нідлза, Е.С. Хендріксена, Ф.Ф. Бутинця, С.В. Голова, М.Я. Дем'яненко, Г.Г. Кірейцева, В.К. Савчука, В.В. Сопка, В.О. Шевчука, П.Я. Хомина. Їх досягнення стали основою для удосконалення бухгалтерської фінансової звітності.

Однак, існуюча практика свідчить про наявність багатьох недостатньо вивчених і неузгоджених питань щодо формування та використання бухгалтерської фінансової звітності при обґрунтуванні та прийнятті управлінських рішень. Тому виникає об'єктивна необхідність подальшого поглиблення теоретичних досліджень і методологічних розробок, спрямованих на удосконалення практики складання і використання бухгалтерської фінансової звітності та забезпечення адекватності її вимогам користувачів.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою даної статті є вивчення та удосконалення економічної діагностики показників бухгалтерської фінансової

звітності для найбільш повного врахування запитів користувачів і прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

РЕЗУЛЬТАТИ

Економічна діагностика підприємства — аналіз і оцінка показників роботи підприємства з метою виявлення резервів для прийняття подальших управлінських рішень. Вона охоплює минулий, сучасний та майбутній періоди часу.

Бухгалтерська фінансова звітність формується шляхом вибору підприємством окремих принципів, прийомів та методів бухгалтерського обліку, тому першим етапом економічної діагностики бухгалтерської фінансової звітності повинно стати вивчення їх впливу на дані, що аналізуються. На даному етапі доцільним є вивчення непрямої облікової інформації, що стосується бухгалтерської фінансової звітності. Такий підхід забезпечить порівняльність розрахованих показників фінансово-господарської діяльності підприємства та ефективність їх використання.

На другому етапі здійснюється підготовка бухгалтерської фінансової звітності до економічної діагностики. Зокрема, перевіряють фінансову інформацію за формальними і якісними ознаками, для підвищення її достовірності й аналітичності. З цією метою оцінюють відповідність формуванням джерел фінансової інформації до чинних положень законодавчо-нормативної бази, перевіряють взаємозв'язок і узгодженість складових бухгалтерської фінансової звітності, оцінюють реальність окремих її показників.

Повнота та достовірність економічної діагностики бухгалтерської фінансової звітності значною мірою залежить від побудови агрегованих аналітичних показників. Оскільки аналіз безпосередньо по кожній статті — досить трудомістка та неефективна процедура, яка внаслідок розрахунку значного числа показників може тільки відвернути увагу від головних тенденцій фінансово-господарської діяльності, аналітиком здійснюється групування статей відповідно певних класифікаційних ознак.

Мета економічної діагностики, що визначається зовнішніми та внутрішніми користувачами, передбачає оцінку фінансово-господарської діяльності підприємства, перспективи його розвитку, формує завдання та основні напрями дослідження.

Основними завданнями економічної діагностики бухгалтерської фінансової звітності є: оцінка облікових правил і процедур формування бухгалтерської фінансової звітності;

експрес-діагностика бухгалтерської фінансової звітності; поглиблена діагностика фінансово-господарської діяльності та виявлення можливостей її поліпшення.

Реалізація завдань передбачає поглиблену діагностику фінансово-господарської діяльності та можливостей її поліпшення, здійснюється за допомогою коефіцієнтного аналізу, методів екстраполяції, матричних моделей, методів факторного аналізу, що передбачає вивчення детермінованих та схоластичних зв'язків.

Завданнями, що ставлять на цьому етапі користувачі, є: оцінка майнового стану; оцінка фінансової стійкості; оцінка ліквідності і платоспроможності; оцінка ділової і ринкової активності; оцінка результатів фінансово-господарської діяльності; аналіз грошових потоків; прогнозування фінансового стану.

Таким чином, економічна діагностика бухгалтерської фінансової звітності може проводитись з будь-якою глибиною, що визначається метою та завданнями користувачів.

Враховуючи, що реальна оцінка фінансового стану суб'єкта господарювання є передумовою прийняття обґрунтованих рішень, важливим моментом є визначення оптимального переліку фінансових коефіцієнтів, які використовуються при аналізі.

Основними етапами при виборі фінансових показників можна визнати наступні: визначення окремих груп показників, що характеризують той чи інший напрям діагностики; визначення у загальних групах тих показників, що дублюють один одного та несуть однакове змістове навантаження; розрахунок інтегрального показника; порівняння з показниками минулих звітних періодів та з підприємствами однієї галузі.

На практиці далеко не всі економічні явища можуть бути вивчені із застосуванням детермінованих методів факторного аналізу, оскільки в багатьох випадках їх не можна звести до функціональної залежності. Такий підхід зумовлює вивчення стохастичних зв'язків, які характеризуються певною невизначеністю, приблизністю, вони проявляються лише в середньому по значній кількості об'єктів, коли кожній величині факторного показника може відповідати декілька значень результативного показника. Для вивчення стохастичних зв'язків використовуються прийоми порівняння паралельних і динамічних рядів, аналітичних групування, графіки.

Суттєвим недоліком при економічній діагностиці фінансово-господарської діяльності є несистемний характер прийомів аналізу та не завжди достатність аналітичних даних потребам користувачів. Ця проблема частково вирішується через використання матричних балансів, за допомогою яких визначають взаємозв'язок статей активу і пасиву балансу; розраховують структуру активів та забезпечення їх джерелами фінансування; визначають показники та коефіцієнти, необхідні для оцінки фінансової стійкості, платоспроможності; об'єктивно оцінюють фінансовий стан підприємства, вивчають причини його зміни за звітний період; визначають граничні значення показників, що характеризують неплатоспроможність і т.д. В основі матричної моделі лежать показники бухгалтерського балансу та звіту про фінансові результати.

Досвід економічної діагностики в зарубіжних країнах виробив певну класифікацію фінансових показників за ознакою різних сфер діяльності з погляду різних користувачів інформації. Зокрема, менеджери аналізують звітність за напрямками виробничої діяльності, управління ресурсами, доходності; власники — прибутковості, розподіл прибутку, ринкові показники; позичальники — ліквідність, фінансовий лівередж, обслуговування боргу.

Всі елементи, прийоми і методи представленої системи дозволяють ефективно використовувати дані економічної діагностики бухгалтерської фінансової звітності, характеризувати фінансово-господарську діяльність підприємства

та обґрунтувати відповідні управлінські рішення.

Таким чином, під повним економічною діагностикою фінансової звітності розуміють висвітлення взаємозв'язків і взаємозалежностей між різними показниками його фінансово-господарської діяльності, що представлені в звітності. На основі результатів економічної діагностики здійснюється прогнозування показників розвитку підприємства.

Економічна діагностика показників бухгалтерської фінансової звітності має таку структуру, суб'єкти: внутрішні і зовнішні користувачі; об'єкти — фінансово-господарська діяльність; мета діагностики — оцінка діяльності підприємства та перспектив його розвитку; завдання діагностики — оцінка облікових правил і процедур формування бухгалтерської фінансової звітності; експрес-діагностика; поглиблена діагностика фінансово-господарської діяльності; інструменти діагностики показників: вартісні, кількісні, якісні; критерії: економічні соціальні; методичні прийоми: вертикальний аналіз, горизонтальний аналіз, аналіз трендів, коефіцієнтний аналіз, методи екстраполяції, матричні моделі, методи факторного аналізу, детерміновані зв'язки, стохастичні зв'язки; узагальнення і реалізація результатів діагностики: оцінка результатів аналізу, оформлення висновків та розробка рекомендацій, варіанти оптимальних управлінських рішень.

Ефективність економічної діагностики при обґрунтованні управлінських рішень залежить від застосування різних типів моделей, що визначають та ідентифікують зв'язок між показниками. Особливої уваги заслуговують моделі прогнозного характеру, які є основою фінансового планування розвитку підприємства.

Процес фінансового планування передбачає декілька етапів: економічна діагностика фінансових показників підприємства за попередній період; довгострокове фінансове планування; оперативне фінансове планування. Саме на етапі довгострокового планування передбачається формування прогнозних показників бухгалтерської фінансової звітності, на основі яких в подальшому розробляються оперативні бюджети.

При прогнозуванні основних фінансових показників найбільш часто використовуються методи: експертних оцінок; обробки просторових, часових та просторово-часових сукупностей; ситуаційного аналізу та прогнозування. Вибір того чи іншого методу залежить від значної кількості факторів, серед яких одним з основних є наявність аналітичної інформації.

При прогнозуванні показників бухгалтерської фінансової звітності широкого використання набув метод пропорційних залежностей показників. Суттю цього методу є визначення певного показника, який найбільш повно характеризує господарсько-фінансову діяльність підприємства та є базовим для визначення прогнозних значень інших показників.

Найчастіше в якості базового показника використовують виручку від реалізації або собівартість реалізованої продукції. В подальшому від даного показника визначають похідні взаємопов'язані елементи. Саме взаємозв'язок між показниками бухгалтерської фінансової звітності лежить в основі методики фінансового прогнозування, що і визначає їх чітку послідовність: складання прогнозного звіту про фінансові результати, балансу та звіту про рух грошових коштів підприємства.

Зокрема, при складанні звіту про фінансові результати визначається прогнозований прибуток, що є базовим показником для формування балансу. В основі прогнозування балансу лежить розрахунок значень статей активу та пасиву за допомогою балансової ув'язки.

Прогнозний звіт про рух грошових коштів дозволяє визнати необхідну кількість грошових коштів для здійснення господарської діяльності підприємства, їх синхронність надходження і витрачання, що дає можливість визначити потребу в залученні капіталу та оцінити майбутню ліквідність.

Ефективність прогнозування показників бухгалтерської фінансової звітності забезпечується їх відповідністю реальним економічним та фінансовим можливостям, адекватністю реагування на зміни фінансово-економічної ситуації.

Важливим елементом економічної діагностики показників бухгалтерської фінансової звітності є узагальнення і реалізація результатів. Основними етапами при цьому є: оцінка результатів діагностики, оформлення висновків та розробка рекомендацій, а також вибір оптимальних варіантів управлінських рішень.

Фінансовий стан підприємства визначає його місце в економічному середовищі та викликає найбільший інтерес користувачів. Саме такі запити зумовлюють необхідність обгрунтованої кількісної узагальнюючої оцінки фінансового стану підприємства. Формування такої оцінки забезпечує можливість порівняти фінансовий стан різних підприємств незалежно від галузі та виду діяльності, місця розташування, форми власності або розміру.

Для визначення рейтингової оцінки існують різні методи та критерії, зокрема: рейтинг підприємства за критерієм "суми місць", визначення узагальнюючого показника фінансового стану підприємств, інтегральна оцінка інвестиційної привабливості підприємства, тестування підприємства як позичальника, діагностика банкрутства підприємства на основі багатфакторних формалізованих моделей. Необхідно відмітити, що в основі всіх зазначених вище методик лежить перелік фінансових показників як чинників, що впливають на узагальнюючу оцінку фінансового стану підприємства.

Інтегральна оцінка інвестиційної привабливості підприємств базується на основі Методики, затвердженої наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій. Цією методикою визначаються значення шести груп показників (оцінка майнового стану, фінансова стійкість, ліквідність активів, прибутковість, ділова активність, ринкова активність). У подальшому експертним оцінюванням визначають вагомість груп показників, а також вагомість показників у групах. За кожним розрахованим показником по всіх досліджуваних підприємствах визначають мінімальне і максимальне значення та напрям його оптимізації. Інтегральний показник фінансового стану визначається в балах, а рейтинг підприємств складається у порядку спадання результатів.

Методика тестування підприємства як позичальника в Україні визначається комерційними банками на власний розсуд, керуючись при цьому Положенням про порядок формування можливих витрат за кредитними операціями банків, згідно постанови Правління Національного банку України від 28.03.98 №22.

З метою запобігання можливого банкрутства підприємств необхідно здійснювати їх діагностику. Найпоширенішими методами здійснення діагностики банкрутства підприємств є: двофакторна 2-модель (Е.Альтмана), п'ятифакторна модель індексу Z, показники діагностики платоспроможності Конана і Гольдера, тести ймовірності банкрутства Лису та Таффлера. Необхідно відмітити, що повноцінне використання цих методик для вітчизняних підприємств на сьогодні є неможливим. Це пов'язано, перш за все, з недостатньою інформаційною базою такого аналізу, а також можливістю реально оцінити власний капітал підприємства на фондових біржах.

Щодо діагностики банкрутств підприємств в Україні, то діє Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій. У відповідності з цією Методикою передбачається аналіз: динаміки валюти балансу та її структури; джерел формування власних коштів; структури кредиторської заборгованості; активів підприємства та їх структури; структури оборотних засобів; власних обігових коштів і платоспроможності; витрат на виробництво; прибутковості підприємства; використання прибутку.

Кінцевим етапом бухгалтерської фінансової звітності є комплексна оцінка економічної ефективності підприємства та його фінансового стану. Вона і є важливим джерелом інформації для обгрунтування і прийняття управлінських рішень в конкретній ситуації.

ВИСНОВКИ

Інформація бухгалтерської фінансової звітності визначає сукупність параметрів фінансового стану підприємства та результатів його діяльності в минулому для визначення майбутніх показників господарювання. Ключовим моментом при цьому стає економічна діагностика бухгалтерської фінансової звітності як найбільш повного та об'єктивного джерела інформації про підприємство та прогнозування на цій основі показників його стратегічного розвитку.

Під економічною діагностикою фінансової звітності розуміють висвітлення взаємозв'язків і взаємозалежностей між різними показниками його фінансово-господарської діяльності, що представлені в звітності. Мета економічної діагностики, що визначається зовнішніми та внутрішніми користувачами, передбачає оцінку фінансово-господарської діяльності підприємства, перспективи його розвитку, формує завдання та основні напрямки діагностики. Основними завданнями економічної діагностики бухгалтерської фінансової звітності є: оцінка облікових правил і процедур формування бухгалтерської фінансової звітності; підготовка бухгалтерської фінансової звітності до діагностики; експрес-діагностика бухгалтерської фінансової звітності; поглиблена діагностика фінансово-господарської діяльності та виявлення можливостей її поліпшення. Ефективність прогнозування показників бухгалтерської фінансової звітності забезпечується їх відповідністю реальним економічним та фінансовим можливостям, адекватністю реагування на зміни фінансово-економічної ситуації.

Важливе значення в економічній діагностиці показників бухгалтерської фінансової звітності має узагальнення і реалізація результатів. Основними етапами при цьому є: оцінка результатів діагностики, оформлення висновків та розробка рекомендацій, а також вибір оптимальних варіантів управлінських рішень.

Література:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України. Прийнятий 16.07.99 р. зі змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — №40.
 2. Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізми забезпечення: монографія. — К.: Лібра, 2003. — 280 с.
 3. Ортинський В.Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ: навчальний посібник / В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко та ін. — К.: Правова єдність, 2009. — 544 с.
 4. Цал-Цалко Ю. С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз: навчальний посібник / Цал-Цалко Ю.С. — 4-е вид., перероб., доп. — Житомир: ЖІТІ, 2009. — 300 с.
 5. Судакова О. І. Організаційно-економічні механізми управління економічною безпекою підприємств // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 237: В 6 т. Том І. — Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. — С. 41—49.
 6. Нищенко Л.П. Порівняльний аналіз міжнародних стандартів фінансової звітності та положень (стандартів) бухгалтерського обліку України // Формування ринкових відносин в Україні. — 2006. — № 4 (59). — С. 90—94.
 7. Савко Г.В. Державне регулювання як один із факторів впливу на удосконалення системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності // Науково-технічна інформація. — 2008. — № 4 (42). — С. 31—33.
- Стаття надійшла до редакції 05.03.2012 р.*